

Datorteknik TSEA82 + TSEA57

Fö3

Talbaser och binär aritmetik

Datorteknik Fö3 : Agenda

- Kort repetition
- Talbaser och Binär aritmetik
- Tid för frågor

Repetition

Instruktioner

I databladet för mikrokontrollern finns drygt hundralet instruktioner.
Dessa kan delas in i fem huvudgrupper:

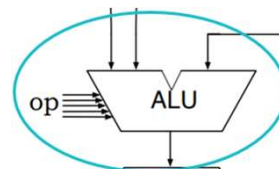
- Grupp 1. Instruktioner som flyttar data (`ldi`, `mov`, ...)
- Grupp 2. Aritmetiska instruktioner (`add`, `sub`, `subi`, ...)
- Grupp 3. Logiska instruktioner (`asl`, `ror`, ...)
- Grupp 4. Hoppinstruktioner (`jmp`, `brxx`, `call`, ...)
- Grupp 5. I/O-instruktioner (`out`, `in`)

Instruktioner : Grupp 2. Aritmetiska operationer

Exempel: add, addc

Addera de två 16-bitarstalen som finns i r21:r20 och r17:r16 till r17:r16.

```
add  r16,r20 ; ingen ingående carry
adc  r17,r21 ; med carry (om den finns)
```



```

      11 11 1
r21:r20 00000000:11101000 =232 (0x00E8)
r17:r16 00000001:00101100 =300 (0x012C)
-----
r17:r16 00000010:00010100 =532 (0x0214)
```

Talbaser och binär aritmetik

Talbaser

En talbas anger antalet symboler (siffror) som ingår i ett nummersystem. T ex den decimala basen 10 med siffrorna 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

I princip så existerar alla tänkbara talbaser, men i praktiken så används bara ett fåtal. Inom datorteknik så nyttjas de talbaser som har visat sig underlätta hanteringen av de tal som lagras digitalt:

- binär, basen 2 med symbolerna : 0, 1
- decimal, basen 10 med symbolerna : 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
- Hexadecimal, basen 16 med symbolerna : 0 .. 9, A, B, C, D, E, F

I litteraturen kan man även ibland se den oktala talbasen, basen 8 med symbolerna 0 .. 7. Den är dock inte lika vanligt förekommande längre.

Talbaser

För att veta vilken talbas som används för ett skrivet tal så anges det med en nedsänkt nummer efter talet. T ex:

$$C_{16} = 12_{10} = 1100_2$$

Det nedsänkta numret (16, 10 och 2) anges alltid i basen 10.

Utan angiven talbas vet vi ju inte vad talet 10 betyder, 16_{10} , 10_{10} eller 2_{10} ?

Bas 16	Bas 10	Bas 2
0	0	0
1	1	1
2	2	10
3	3	11
4	4	100
5	5	101
6	6	110
7	7	111
8	8	1000
9	9	1001
A	10	1010
B	11	1011
C	12	1100
D	13	1101
E	14	1110
F	15	1111
10	16	10000
...	...	...

Addition och ordlängd

Addition i basen 2 fungerar enligt följande:
I sista summan får vi en en-talssiffra och en två-talssiffra (carry).

Jfr med en-talssiffra och tio-talssiffra i det decimala talsystemet.

$$\begin{array}{rcl} 0 + 0 & = & 0 \\ 0 + 1 & = & 1 \\ 1 + 0 & = & 1 \\ 1 + 1 & = & 10 \end{array}$$

Ordlängden är det antal bitar som används i beräkningen.

Exempel:

Addera 01011 och 10111, ordlängd 5.

$$\begin{array}{r} 11111 \\ 01011 \\ +10111 \\ \hline 100010 \end{array}$$

carry → Ordlängd 5

Exempel:

Addera 01011 och 10111, ordlängd 8.

$$\begin{array}{r} 11111 \\ 00001011 \\ +00010111 \\ \hline 00100010 \end{array}$$

ingen carry → Ordlängd 8

Basen 2

I talbasen 2 (den binära) har vi endast två symboler, 0 och 1, för att representera olika tal.

Bitarna i ett binärt tal har positionsvikter, där en bit till vänster har dubbelt så stor vikt som biten till höger.

$$\begin{array}{lcl} \text{Bitposition:} & \dots & 7 \ 6 \ 5 \ 4 \ 3 \ 2 \ 1 \ 0 \\ \text{Positionsvikt:} & \dots & 2^7 \ 2^6 \ 2^5 \ 2^4 \ 2^3 \ 2^2 \ 2^1 \ 2^0 \end{array}$$

Exempel: Omvandla det binära talet 10011101 till decimal form:

$$\begin{aligned} 10011101_2 &= 1 \cdot 2^7 + 0 \cdot 2^6 + 0 \cdot 2^5 + 1 \cdot 2^4 + 1 \cdot 2^3 + 1 \cdot 2^2 + 0 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0 = \\ &= 128 + 0 + 0 + 16 + 8 + 4 + 0 + 1 = 157_{10} \end{aligned}$$

Omvandling från decimal till binär form

Exempel: Omvandla 98_{10} till ett binärt tal (m h a hjälptabell över tvåpotenser)

$98 - 2^6 = 98 - 64 = 34$	$-> 1$	$\left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} 1100010_2$
$34 - 2^5 = 34 - 32 = 2$	$-> 1$	
$2 - 2^4 = 2 - 16 = -14$	$-> 0$	
$2 - 2^3 = 2 - 8 = -6$	$-> 0$	
$2 - 2^2 = 2 - 4 = -2$	$-> 0$	
$2 - 2^1 = 2 - 2 = 0$	$-> 1$	
$0 - 2^0 = 0 - 1 = -1$	$-> 0$	

Dvs $98_{10} = 1100010_2$

Omvandling från decimal till binär form

Exempel: Omvandla 98_{10} till ett binärt tal (m h a division med 2)

		<u>rest?</u>	
$98 / 2 = 49.0$	nej	$-> 0$	$\left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} 1100010_2$
$49 / 2 = 24.5$	ja	$-> 1$	
$24 / 2 = 12.0$	nej	$-> 0$	
$12 / 2 = 6.0$	nej	$-> 0$	
$6 / 2 = 3.0$	nej	$-> 0$	
$3 / 2 = 1.5$	ja	$-> 1$	
$1 / 2 = 0.5$	ja	$-> 1$	

Dvs $98_{10} = 1100010_2$

Hexadecimal representation

Tabellen till höger är **mycket bra** att kunna utantill:

Det gör det lätt att omvandla binärt <-> hexadecimalt.

Exempel: Omvandla 1110101111_2 till basen 16

$$1110101111_2 = \underbrace{0011}_3 \underbrace{1010}_A \underbrace{1111}_F = 3AF_{16}$$

Omvandling hexadecimalt -> decimalt är relativt enkelt.

Exempel: Omvandla $3AF_{16}$ till basen 10

$$\begin{aligned} 3AF_{16} &= 3_{10} * 16^2 + 10_{10} * 16^1 + 15_{10} * 16^0 = \\ &= 3 * 256 + 10 * 16 + 15 = 943_{10} \end{aligned}$$

Dec	Bin	Hex
0	0000	0
1	0001	1
2	0010	2
3	0011	3
4	0100	4
5	0101	5
6	0110	6
7	0111	7
8	1000	8
9	1001	9
10	1010	A
11	1011	B
12	1100	C
13	1101	D
14	1110	E
15	1111	F

Hexadecimal representation

Omvandling decimalt -> hexadecimalt är lite knepigare, man funkar på samma sätt som decimalt -> binärt, dvs dela med basen (16) och ta hand om resten.

$$\begin{aligned} 943 / 16 &= 58.9375 & 0.9375 * 16 = 15 & \rightarrow F \\ 58 / 16 &= 3.625 & 0.625 * 16 = 10 & \rightarrow A \\ 3 / 16 &= 0.1875 & 0.1875 * 16 = 3 & \rightarrow 3 \end{aligned}$$

$$\text{Dvs, } 943_{10} = 3AF_{16}$$

Dec	Bin	Hex
0	0000	0
1	0001	1
2	0010	2
3	0011	3
4	0100	4
5	0101	5
6	0110	6
7	0111	7
8	1000	8
9	1001	9
10	1010	A
11	1011	B
12	1100	C
13	1101	D
14	1110	E
15	1111	F

2-komplementstal

Ett teckenlöst tal med bitarna x_3, x_2, x_1, x_0 kan skrivas:

$$X = 8 \cdot x_3 + 4 \cdot x_2 + 2 \cdot x_1 + 1 \cdot x_0$$

Ett tal med tecken (i 2-komplementsform) kan skrivas:

$$X = -8 \cdot x_3 + 4 \cdot x_2 + 2 \cdot x_1 + 1 \cdot x_0$$

Den mest signifikanta biten (teckenbiten x_3 i detta fall) i ett 2-komplementstal är alltså negativ

Exempel: Tolka 1011_2 som ett 2-komplementstal

$$\begin{aligned} 1011_2 &= -8 \cdot 1 + 4 \cdot 0 + 2 \cdot 1 + 1 \cdot 1 = \\ &= -8 + 0 + 2 + 1 = -5_{10} \end{aligned}$$

Dec	2-komp	Bin
0	0	0000
1	1	0001
2	2	0010
3	3	0011
4	4	0100
5	5	0101
6	6	0110
7	7	0111
8	-8	1000
9	-7	1001
10	-6	1010
11	-5	1011
12	-4	1100
13	-3	1101
14	-2	1110
15	-1	1111

2-komplementstal

Det är lätt att byta tecken på ett 2-komplementstal, invertera alla bitarna och addera 1, alltså:

$$-X = \overline{X} + 1$$

Exempel: Byt tecken på 2-komplementstalet $3 = 0011_2$

$$-3 = -0011_2 = \overline{0011} + 1 = 1100 + 1 = 1101_2$$

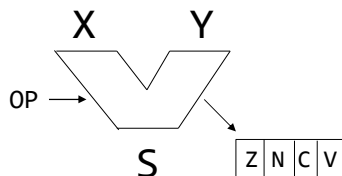
Det fungerar åt båda hållen.

$$-(-3) = -1101_2 = \overline{1101} + 1 = 0010 + 1 = 0011_2$$

Dec	2-komp	Bin
0	0	0000
1	1	0001
2	2	0010
3	3	0011
4	4	0100
5	5	0101
6	6	0110
7	7	0111
8	-8	1000
9	-7	1001
10	-6	1010
11	-5	1011
12	-4	1100
13	-3	1101
14	-2	1110
15	-1	1111

2-komplementstal : Addition, subtraktion, flaggor

En ALU har två uppgifter:

Utföra en operation

- Aritmetik
add, sub, mul, div
- Logiska operationer
and, or, xor, not
- Annan bitmanipulering

Sätta statusflaggor

- Z : Zero flag
- N : Negative flag
- C : Carry flag
- V : Overflow flag
- Andra flaggor

2-komplementstal : Addition, subtraktion, flaggor Z och N

Bin	2-kompl	Decimal	Z	N
0000	0	0	1	0
0001	1	1	0	0
0010	2	2	0	0
0011	3	3	0	0
0100	4	4	0	0
0101	5	5	0	0
0110	6	6	0	0
0111	7	7	0	0
1000	-8	8	0	1
1001	-7	9	0	1
1010	-6	10	0	1
1011	-5	11	0	1
1100	-4	12	0	1
1101	-3	13	0	1
1110	-2	14	0	1
1111	-1	15	0	1

4-bitars tal X:

$$X = \{x_3, x_2, x_1, x_0\}$$

Flaggorna Z och N:

$$Z = \bar{x}_3 \cdot \bar{x}_2 \cdot \bar{x}_1 \cdot \bar{x}_0$$

$$N = x_3$$

ALU:n vet inte om talet X är
med eller utan tecken.

Det bestämmer programmeraren.

Dvs, ALU:n gör alltid på samma sätt.

2-komplementstal : Addition, subtraktion, flaggor C och V

Bin	2-kompl	Decimal
0000	0	0
0001	1	1
0010	2	2
0011	3	3
0100	4	4
0101	5	5
0110	6	6
0111	7	7
1000	-8	8
1001	-7	9
1010	-6	10
1011	-5	11
1100	-4	12
1101	-3	13
1110	-2	14
1111	-1	15

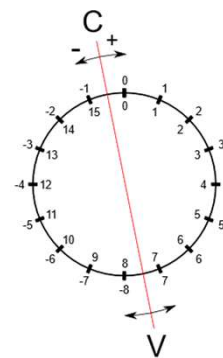
Talcirkeln: add medurs, sub moturs

C 1-ställs när man passerar röda linjen från 15→0 (vid add), eller 0→15 (vid sub).

V 1-ställs när man passerar röda linjen från 7→-8 eller -8→7 (vid add med lika tecken eller sub med olika tecken).

C har bara betydelse för tal utan tecken.

V har bara betydelse för tal med tecken.

2-komplementstal : Addition, subtraktion, flaggor C och V

Bin	2-kompl	Decimal
0000	0	0
0001	1	1
0010	2	2
0011	3	3
0100	4	4
0101	5	5
0110	6	6
0111	7	7
1000	-8	8
1001	-7	9
1010	-6	10
1011	-5	11
1100	-4	12
1101	-3	13
1110	-2	14
1111	-1	15

Exempel

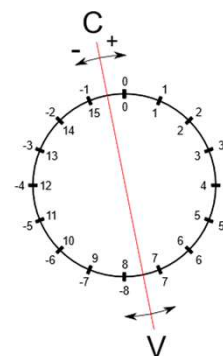
Addition

0011	3	3	0011	3	3
+1100	-4	12	+0101	5	5
01111	-1	15	01000	-8	8
Z:0,N:1,C:0,V:0			Z:0,N:1,C:0,V:1		

Subtraktion

0011	3	3	1001	-7	9
-0101	5	5	-0100	4	4
11110	-2	14	00101	5	5
Z:0,N:1,C:1,V:0			Z:0,N:0,C:0,V:1		

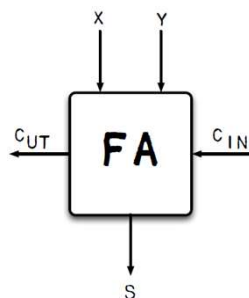
Carry vid subtraktion motsvaras av en lånesiffra och heter egentligen borrow, men fyller samma funktion som carry.

Hårdvara : Addition, flaggor C och V

Hårdvara för att addera kan byggas med hjälp av en fulladderare.
Den summerar de inkommande bitarna x och y , samt c_{in} till c_{ut} och s .
Kort sagt summeras antal inkommande 1:or.

x	y	c_{in}	c_{ut}	s
0	0	0	0	0
0	0	1	0	1
0	1	0	0	1
0	1	1	1	0
1	0	0	0	1
1	0	1	1	0
1	1	0	1	0
1	1	1	1	1

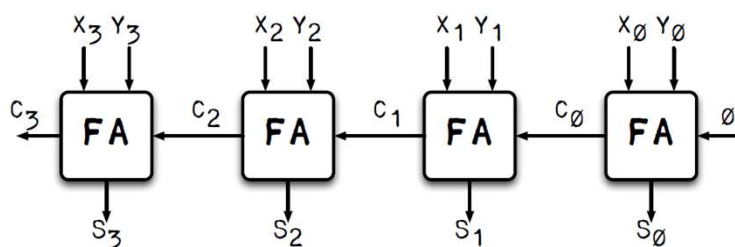
Hårdvara : Addition, flaggor C och V

För flera bitar så kaskadkopplas flera fulladderare, t ex en 4-bitars:

$$X = \{x_3, x_2, x_1, x_0\}$$

$$Y = \{y_3, y_2, y_1, y_0\}$$

$$S = \{s_3, s_2, s_1, s_0\}$$

Ingående carry (c_{in} längst till höger) är 0. I annat fall skulle vi beräkna $X+Y+1$.

Utgående carry är nu c_3 längst till vänster.

Observera, att konstruktionen fungerar både för teckenlösa tal och 2-komplementstal.

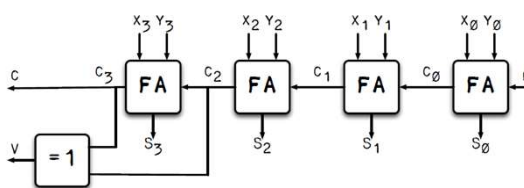
Hårdvara : Addition, flaggor C och V

Hur detekteras overflow (V), spill?

När addition av tal med lika tecken, byter tecken.

x_3	y_3	c_2	c_3	s_3	V
0	0	0	0	0	0
0	0	1	0	1	1
0	1	0	0	1	0
0	1	1	1	0	0
1	0	0	0	1	0
1	0	1	1	0	0
1	1	0	1	0	1
1	1	1	1	1	0

$$V = c_3 \text{ xor } c_2$$

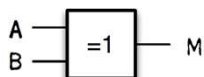

Hårdvara : Addition och subtraktion, flaggor C och V

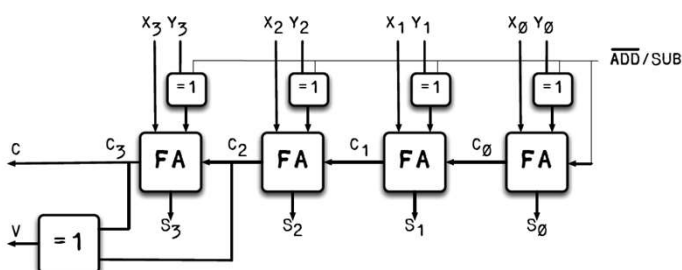
Subtraktion då?

$$X - Y = X + (-Y) = X + \bar{Y} + 1$$

Det behövs en styrbar inverterare,
dvs en xor-grind:

A	B	M
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

Fixtal

Hur representerar datorn tal med decimaler?

Vad händer när ett tal shiftas åt höger (delas med 2):

Det blir en "decimalpunkt" mellan registret och carry-biten, men i princip kan decimalpunkten placeras var som helst, bara den har en fix position i hela talsystemet. T ex:

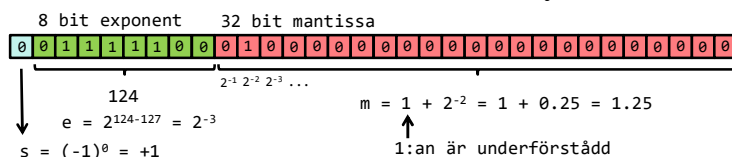
$$\begin{array}{|c|c|c|c|c|c|c|c|} \hline 2^3 & 2^2 & 2^1 & 2^0 & 2^{-1} & 2^{-2} & 2^{-3} & 2^{-4} \\ \hline 1 & 0 & 1 & 1 & 1 & 1 & 0 & 1 & 1 \\ \hline \end{array} = 2^3 + 2^1 + 2^0 + 2^{-1} + 2^{-2} + 2^{-3} + 2^{-4} = 11.6875$$

Det är då ett fixtal och kan göras beräkningar med precis som tidigare. Enbart tolkningen gör det till ett fixtal.

Flyttal

Hos ett flyttal hamnar decimalpunkten på olika platser beroende på talets storlek. Dvs, decimalpunkten *flyter omkring*.

Ett decimaltal, t ex $0.15625 = 1.5625 \cdot 10^{-1}$, och 1.5625 kallas mantissa och -1 kallas exponent. Talet kan lagras med basen 2 enligt $\text{mantissa} \cdot 2^{\text{exponent}}$, men då med andra värden på mantissa och exponent (anpassade till basen 2), och enligt en viss standard. T ex för ett 32-bitars flyttal:

$$\text{Värdet: } s \cdot m \cdot e = (+1) \cdot 1.25 \cdot 2^{-3} = 0.15625$$

Tid för Frågor

Anders Nilsson

www.liu.se